

Derleme Makalesi / Review ArticleDOI: <http://dx.doi.org/10.29064/ijma.1035202>**Türkiye’de Korunan Alanların Tanımlanmasında ve Sınıflandırılmasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri****Abdullah Yinanç¹, Kamil Sönmez²**¹ Dr. Öğr. Üyesi, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, Türkiye / ayinanc@nku.edu.tr² Dr., Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ankara, Türkiye / kamilsonmez@yahoo.com.**Özet:**

Çalışmada ülkemizdeki koruma mevzuatları ve bu mevzuatlar çerçevesinde; bir koruma alanının (eş zamanlı olarak) hem milli park, hem sit, hem özel çevre koruma bölgesi, hem de uluslararası sözleşmeler gereği korunması gereken doğal ve kültürel miras veya alan statüsüne sahip olabileceği özelliği ile farklı bu koruma yapısı/yapılarından kaynaklanan durumlar ortaya konulmakta, örnekler üzerinden değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle; Pamukkale Doğal ve Kültürel Miras, Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Sit alanı, Uzungöl Tabiat Parkı, Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Sit alanı, Nemrut Dağı Milli Park, Doğal ve Kültürel Miras ve Sit alanı alansal örnekler arasında yer almaktadır. Doğal ve kültürel mirasın önemine binaen öncelikle tanımlanması, sınıflandırılması ve yönetimine ilişkin sorunların tespit edilmesi için hem mevzuat, hem de literatür taraması yapılmış olup, bu konuda görev alan kurum, kuruluş ve kurumların görev alanları ve uygulamaları irdelenerek yaşanan sorunların tespiti yapılmıştır. Çalışmanın yöntemi ise; mevcut mevzuat uygulamalarının devlet kurumları, kamu nitelikli kurum ve kuruluşların maruz kaldığı açmazlar, bunların uygulamaya yansımaları, yöneten-yönetilen yani hizmet veren-hizmet alan ilişkisindeki sorunların çözümlenmesine yönelik yeni yaklaşımların ve çözüm önerilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Sonuç olarak tabiat parkı, tabiat koruma alanı, ören yeri, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi, orman, mera, sulak alan gibi diğer korunan alanlardan ayrıştırılarak, koruma-kullanma dengesi çerçevesinde mevcut koruma statülerinin sadeleştirilmesi ve bu alanların yeni bir yasa kapsamında değerlendirilmesinin koruma açısından önemli yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Yönetimi, Korunan Alan, Sit, Milli Park, Özel Çevre Koruma Bölgesi.**JEL Sınıflandırması:** K3, R1**ORCID:** 0000-0002-8144-8266 / **ORCID²:** 0000-0002-2304-7325**Başvuru Tarihi:** 10.12.2021 / **Kabul Tarihi:** 05.01.2022**Bu Makaleye Atıf İçin:** Yinanç, A., & Sönmez, K. (2022). Türkiye’de Korunan Alanların Tanımlanmasında ve Sınıflandırılmasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri. *International Journal of Management and Administration*, 6(11), 53-60.**Suggestions for Solutions for the Problems in Defining and Classification of Protected Areas in Turkey****Abdullah Yinanç¹, Kamil Sönmez²**¹ Asst. Prof., Namık Kemal University, Tekirdag, Turkey / ayinanc@nku.edu.tr² Dr., Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change, Ankara, Turkey / kamilsonmez@yahoo.com.

Abstract: In the study, within the framework of the protection legislation in our country and these legislations; The characteristics of a protected area (simultaneously) to have the status of a national park, a site, a special environmental protection zone, and a natural and cultural heritage or area that must be protected in accordance with international conventions, and the situations arising from these different protection structure(s), are revealed, Evaluations are made on examples. In this direction, first of all; Pamukkale Natural and Cultural Heritage, Special Environmental Protection Area and Protected Area, Uzungöl Nature Park, Special Environmental Protection Area and Protected Area, Mount Nemrut National Park, Natural and Cultural Heritage and Protected Area are among the spatial examples. Based on the importance of natural and cultural heritage, both legislation and literature were reviewed in order to determine the problems related to the definition, classification and management of the natural and cultural heritage. The method of the study is; It is aimed to present new approaches and solution proposals for the solution of the problems in the relationship between the manager-managed, that is, the service provider-service recipient, the dilemmas that state institutions, public institutions and organizations are exposed to, and their reflection in practice. As a result, the nature park, nature protection area, archaeological site, culture and tourism protection and development zone, forest, pasture, wetland, such as the simplification of the existing protection status within the framework of protection-use balance and the evaluation of these areas within the scope of protection protection. considered to provide significant benefits.

Keywords: Environmental Management, Protected Area, Site, National Park, Special Environmental Protection Area.**JEL Classification:** K3, R1**ORCID:** 0000-0002-8144-8266 / **ORCID²:** 0000-0002-2304-7325**Received Date:** 10.12.2021 / **Accepted Date:** 05.01.2022**How to Cite this Article:** Yinanç, A., & Sönmez, K. (2022). Türkiye’de Korunan Alanların Tanımlanmasında ve Sınıflandırılmasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri. *International Journal of Management and Administration*, 6(11), 53-60.

GİRİŞ

İnsanlık için ortak öneme sahip doğal, tarihsel ve kültürel varlıkların sayısı ve çeşitliliğinde ülkemiz, neredeyse dünyanın en önde gelen ülkelerinden biridir. Çok az ülkenin sahip olduğu bu kültürel ve doğal coğrafya, bu coğrafyada yaşayanlara da daha fazla sorumluluklar yüklemektedir. Doğal ve kültürel mirasın bulunduğu bu alanlar ile ilgili birden çok ulusal ve uluslararası yasa mevcuttur. Ulusal olarak; Milli Parklar, Çevre, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, Turizmi Teşvik Kanunları gibi genel nitelikli yasalar ile Boğaziçi, Gelibolu Yarımadası Tarih Milli Parkı Kanunu gibi, daha özel nitelikli yasalar devrede/uygulamadır. Ayrıca; ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ki: Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Ramsar Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi gibi sözleşmeler TBMM geçerek ulusal yasalar konumuna gelmiştir. Dolayısıyla ülkemizde doğal ve kültürel mirasın bulunduğu bu alanların birden çok yasa ile koruma altına alındığı görülmektedir.

Ülkemizdeki koruma mevzuatı çerçevesinde; bir alan eş zamanlı olarak hem milli park, hem sit, hem özel çevre koruma bölgesi, hem de uluslararası sözleşmeler gereği korunması gereken doğal ve kültürel miras veya alan statüsüne sahip olabilmektedir. Pamukkale (Doğal ve Kültürel Miras, Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Sit), Uzungöl (Tabiat Parkı, Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Sit), Nemrut Dağı (Milli Park, Doğal ve Kültürel Miras ve Sit) bu alanlara örnek verilebilir. Bu durum “farklı amaçlara yönelik korunan alan tahsislerinde çok katmanlı bir yapının oluşmasına, belirli alanlarda, konularda ve gündelik hayatta başı çeken kurumun ve mevzuatın hangisi olduğu konusunda yetki ve mevzuat karmaşası yaşanmasına neden olmaktadır” (ÇVOB, 2003: 8)

Korunması gerekli bu alanların bir bütün olduğu ve bu bütünlük içerisinde korunması gerektiği düşüncesinden hareketle, birden fazla koruma statüsüne sahip bu alanların kaynak değerleri dikkate alınarak yeni bir mevzuat düzenlemesine konu edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu makalede; özenle korunması gereken doğal ve kültürel mirasın yer aldığı korunan alanların tanımlanması, sınıflandırılması ve yönetimine ilişkin sorunların tespit edilmesi için hem mevzuat, hem de literatür taraması yapılmış olup, bu konuda görev alan kurum, kuruluş ve kurulların görev alanları ve uygulamaları irdelenerek yaşanan sorunların tespiti ile bu sorunların çözümlenmesine yönelik yeni yaklaşımların ve çözüm önerilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Koruma Mevzuatının İrdelenmesi

Ülkemizde doğal ve kültürel mirasın yer aldığı alanların korunması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmış olup bu alanlar “korunan alanlar” olarak ilan edilmiştir. Bu konudaki “ulusal mevzuat başarılı koruma çalışmaları gerçekleştiren ülkelerin koruma yasalarıyla içerik açısından fazla farklı değildir.” (ÇSKTP, 2003: 7).

Anayasamızın 63 üncü maddesinde “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır...” hükmü yer almakta olup, bu hüküm ile doğal ve kültürel mirasın veya varlıkların korunması teminat altına alınmıştır. Ülkemizdeki mevzuat irdelendiğinde, uluslararası ve ulusal kaynak değerlerine sahip korunması gerekli doğal ve kültürel mirasın bulunduğu bu alanlar ile ilgili benzer amaçlar doğrultusunda birden çok yasal düzenlemenin yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemelerden bazıları aşağıdadır:

- “*Madde 1:* Bu kanunun amacı, Korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.” (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu)
- “*Madde 1:* Bu kanunun amacı, yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir.” (2873 sayılı Milli Parklar Kanunu)
- “*Madde 1:* Bu kanunun amacı, bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması, su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir.” (2872 sayılı Çevre Kanunu)
- *Madde 1:* Bu Kanunun amacı; 1915 Çanakkale deniz ve kara muharebelerinin cereyan ettiği Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkının tarihi, kültürel değerleri ile orman ve bitki örtüsünün korunması, geliştirilmesi ve yönetimine ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesi ile Türk vatan savunmasının ve doğanın güzel bir örneği olarak uluslararası barışa hizmet etmesi için dünya uluslarına anlatılmasıdır. (4533 sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu)
- “*Madde 2:* Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde ve turizm merkezlerinde Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerde, bölgenin doğal ve kültürel özelliklerini bozmamak, turizm işletmelerine zarar vermemek ve imar planlarına uygun olmak ve Bakanlıktan izin almak kaydıyla kamuya yararlı diğer yapı ve tesisler yapılabilir ve işletilebilir.” (2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu) Ayrıca, koruma mevzuatı çerçevesinde bu alanlar benzer tanımlamalarında konusu olabilmektedir;
- “**Sit:** Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarih hadiselerinin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.“ (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu)
- “**Milli Park:** Bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii, kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarıdır.”(2873 sayılı Milli Parklar Kanunu)
- “**Tabiat Parkı:** Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içerisinde halkın dinlenme ve eğlenme sine uygun tabiat parçalarıdır.” (2873 sayılı Milli Parklar Kanunu)
- “**Özel Çevre Koruma Bölgesi:** Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiş bölgeleri çevre kirlenmesi ve bozulmasına karşı korumak, bu alanların doğal güzelliklerinin ve tarihi değerlerinin gelecek nesillere ulaşmasını garanti altına almak için oluşturulan bölgelerdir.” (2872 sayılı Çevre Kanunu)
- “**Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri:** Tarihi ve kültürel değerlerin yoğun olarak yer aldığı ve/veya turizm potansiyelinin yüksek olduğu yöreleri korumak, kullanmak, sektörel kalkınmayı ve plânlı

gelişimi sağlamak amacıyla değerlendirmek üzere sınırları Bakanlığın önerisi ve Bakanlar Kurulu kararıyla tespit ve ilân edilen bölgelerdir.” (2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu)

Diğer taraftan, doğal ve kültürel mirasın yer aldığı bu alanlarla ilgili olarak Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Ramsar Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi gibi birden çok uluslararası sözleşmeye de taraf olunmuştur (MBS, 2021).

Ülkemizdeki koruma mevzuatı uyarınca; Pamukkale (Doğal ve Kültürel Miras, Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Sit), Uzungöl (Tabiat Parkı, Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Sit), Nemrut Dağı (Milli Park, Doğal ve Kültürel Miras ve Sit) örneklerinde olduğu gibi bu alanlar eş zamanlı olarak birden çok yasa dayanak alınarak hem milli park, hem sit (doğal, arkeolojik, kentsel veya tarihi), hem özel çevre koruma bölgesi, hem kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi, hem orman, hem sulak alan, hem mera, hem de uluslararası sözleşmeler gereği korunması gereken bir alan statüsüne sahip olabilmektedir. Dolayısıyla; farklı koruma statülerinin öncelikleri arasında süregelen bu çatışmayı gidermek üzere, korunması öncelikle önem arz eden, uluslararası sözleşmelere de konu olabilen bu alanların uluslararası kabul görmüş kriterlere göre yeniden tanımlanması, sınıflandırılması için yeni bir yasal düzenlemenin yapılması, sorumlu kurum ve kuruluşların yeniden yapılandırılması bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Korunan Alanların Tanımlanması ve Sınıflandırılmasına İlişkin Yaşanan Sorunların Tespit Edilmesi ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Ülkemizde korunan alanlara ilişkin gerekli yasal düzenlemeler yapılmış olup iş ve işlemler bu doğrultuda yürütülmektedir. Ancak; korunan alanlara yönelik uygulamalarda bir alan eş zamanlı olarak birden çok yasa dayanak alınarak; birden çok koruma statüsüne sahip olabilmektedir. Öyle ki, sit olarak tanımlanan korunan alanların bile eş zamanlı olarak hem doğal sit hem de arkeolojik sit statüleri ile tanımlanmaktadır. Bu durumda hem Kültür ve Turizm Bakanlığı hem de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasında yetki ve görev paylaşımı noktasında olası sorunların yaşanmasının önlenmesi için bu alanlar mevzuatta “çakışan alan” (01.10.2012 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasında imzalanan “Doğal Sit Alanları ve Taşınmaz Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Alanların Arkeolojik, Kentsel, Kentsel-Arkeolojik, Tarihi Sit Alanları Ve Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıkları İle Bunların Koruma Alanları ve Etkileşim-Geçiş Sahasının Bulunduğu Alanlar İle Çakıştığı Yerlerde Uygulanacak Esaslara İlişkin Protokol”; (<https://tvk.csb.gov.tr/sss/dogal-sit>) olarak tanımlanmış olup ilgili kurum ve kurulların bu alana yönelik kararlarında uygulama birlikteliğinin sağlanması için iki Bakanlık arasında protokol imzalanmıştır. Kaldı ki; doğal sitlerin bile kendi içinde “Kesin Korunacak Hassas Alan”, “Nitelikli Koruma Alanı” ve “Sürdürülebilir Koruma ve Gelişim Kontrollü Kullanım Alanı” olarak sınıflandırıldığı görülmektedir.

Hal böyle iken, korunan alanlarda yapılan planlama ve uygulama çalışmalarında ilgili mevzuat ve yetkili veya sorumlu kurumlar noktasında hangi idarenin yetkili olduğu, bu alanların kimin sorumluluğunda bulunduğu konularında yetki ve sorumluluk karmaşası yaşanabilmekte ve bu durum kaotik bir ortamı beraberinde getirebilmektedir. Yani, bu alanlarda birden çok kurum ve kuruluş yetki kullanabilmekte, bu kurumların uygulamaları kimi zaman birbirini tamamlarken kimi zamanda birbirini olumsuz etkileyebilmektedir.

Örneğin, bir alan hem milli park hem de sit statüsü ile korunan alan olarak belirlenmiş ise bu alanda milli park

statüsü için Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından Uzun Devreli Gelişme Planı hazırlanması gündeme gelmektedir. Aynı alan için sit statüsünün doğal veya arkeolojik sit olması veya her iki statünün aynı anda bulunması durumuna bağlı olarak; hem Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, hem de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanması söz konusu olabilmektedir. Yine, bu alanda hem Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun hem de Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonunun yetki kullanması mümkün olabilmektedir.

Birden fazla koruma statüsüne sahip olan korunan alanlara örnek olarak aşağıdaki alanlar verilebilir: (KVMGM, 2021; TVKGM, 2021; TOB, 2021)

- Göreme /Nevşehir (Doğal ve Kültürel Miras- Sit)
- Boğazköy Alacahöyük /Çorum (Milli Park- Kültürel Miras -Sit)
- Nemrut Dağı /Adıyaman (Milli Park- Kültürel Miras- Sit)
- Troia /Çanakkale (Milli Park- Kültürel Miras –Sit)
- Pamukkale/Denizli (Doğal ve Kültürel Miras-Özel Çevre Koruma Bölgesi –Sit)
- Termessos- Güllük Dağı/Antalya (Milli Park- Doğal ve Kültürel Miras- Sit)
- Maçka Altındere Vadisi (Sümela Manastırı/Trabzon
- (Milli Park- Doğal ve Kültürel Miras –Sit)
- Kekova /Antalya (Doğal ve Kültürel Miras-Özel Çevre Koruma Bölgesi- Sit)
- Kaçkar Dağları /Artvin-Rize (Milli Park -Turizm Merkezi –Sit)
- Ölüdeniz- Kıdrak /Muğla (Tabiat Parkı- Turizm Merkezi- Sit)
- Uzungöl/Trabzon (Tabiat Parkı-Turizm Merkezi-Özel Çevre Koruma Bölgesi- Sit)

Diğer bir ifadeyle örneğin birden fazla koruma statüsüne sahip korunan alanlarla ilgili olarak burada tartışılması gereken husus; bu alanların ulusal veya uluslararası düzeyde özenle korunması gereken doğal ve kültürel miras, varlık veya değerlere sahip olması durumu ile hassas bir ekosistem olup olmaması hususudur. Zira bu alanlar için yasalardaki mevcut tanımların koruma açısından yeterli olmadığı düşünülmekte olup mevcut tanımların yerine getirilecek yeni tanımlamalarda; ulusal ve uluslararası kaynak değerleri açısından özellik arz eden bu alanların; orman, mera, sulak alan, tabiat parkı, ören yeri, tarihsel ve arkeolojik alan gibi korunan alan statülerinden ayrıştırılması ve bu alanların simgesel bir biçimde “Doğal ve Kültürel Miras” olarak tanımlanması, ayrı bir yasa kapsamında tanımlamaya konu edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Örneğin, “ABD’de doğal ve kültürel kaynakların korunması için önem arz eden hassas alanlar ABD’nin “kral mücevherleri” olarak kabul edilmekte olup, bu alanlar önemli doğal ve kültürel kaynakların (değerlerin) birçoğunu içermektedir. Önemli korunan hassas alanlar arasında Yosemite, Yellowstone, Grand Canyon, Everglades bulunmaktadır. Ayrıca, Özgürlük Anıtı ve Ellis Adaları, Harpers ve Ferry, ve Bağımsızlık Koridoru’nu da içeren Bağımsızlık Milli Parkı gibi kültürel Sit Alanları bu alanlara örnek verilebilir. Bu alanlar Milli Parklar İdaresi tarafından yönetilmekte olup, Milli Park İdaresi Beyaz Saray’ı da yönetmektedir.” (T.C. Kültür Bakanlığı & Dünya Bankası, Türkiye Toplumsal Gelişim ve Kültür Mirası Projesi, 2002: 53-55).

Diğer taraftan; ülkemizde özenle korunması gereken bu alanlarda çok katmanlı koruma statüsünden kaynaklı yetki karmaşasının önlenmesi ve bu alanların daha etkin korunabilmesi ve yönetilebilmesi için “Alan Başkanlıkları”

ihdas edilmiştir. Bu idari yapı ile korunan alanlardaki çok katmanlı koruma statüsünün sadeleştirilmesi, yaşanan mevzuat karmaşasının önlenmesi ve bu alanlardaki yönetim sürecinin etkinleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla; İstanbul'da İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı, Çanakkale'de (Gelibolu) Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı ve Nevşehir'de Kapadokya Alan Başkanlığı kurulmuştur. Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı kurulmasıyla birlikte Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın milli park statüsü kaldırılmıştır. Yine, Kapadokya Alan Başkanlığı kurulmasının ardından 2019 yılında Göreme Tarihi Milli Parkı'nın da milli park statüsü iptal edilmiştir.

Bu çalışma ile ülkemizde korunan alanların ulusal ve uluslararası kriterler doğrultusunda yeniden sınıflandırılması, tanımlanması ile yönetimine ilişkin usul ve esasların belirlenmesine katkı sunmak için yeni yaklaşımların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, "Milli Park", "Özel Nitelikli Koruma Alanı" ve "Sit" tanımlarına özel bir önem atfedilerek bu tanımlar ulusal veya uluslararası düzeyde özellik arz eden korunması gerekli alanlar için kullanılmıştır. "Özel Nitelikli Koruma Alanı" tanımı; taraf olunan uluslararası sözleşmeler veya anlaşmalar doğrultusunda korunması gereken korunan alanlar için önerilmektedir. "Milli Park" tanımı; ulusal veya uluslararası kaynak değerlerine sahip, ancak herhangi bir uluslararası sözleşmeye veya anlaşmaya konu edilmemiş korunan alanların mutlak suretle korunması için önerilmektedir. "Sit" tanımı ise, ulusal kaynak değerlerine sahip olup koruma-kullanma dengesi içinde korunması gereken korunan alanlar için önerilmektedir. Diğer taraftan, korunan alanlara ilişkin olarak böyle bir değişikliğin gerekli olup olmadığı konusu ise tartışmaya açık bir husustur. Ancak, bu alanlarda birden çok yasa dayanak alınarak koruma statüsü ihdas edildiği ve bu durumun alanlarla ilgili olarak araştırma, tescil, planlama ve uygulama süreçlerinde ilgili idareler arasında yetki ve sorumlulukların paylaşılmasında sorunlara yol açtığı ve kimi sorunların ise ilgili kurumlar arasında yapılan protokoller ile örneğin 01.10.2012 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasında imzalanan "Doğal Sit Alanları ve Taşınmaz Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Alanların Arkeolojik, Kentsel, Kentsel-Arkeolojik, Tarihi Sit Alanları Ve Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıkları İle Bunların Koruma Alanları ve Etkileşim-Geçiş Sahasının Bulunduğu Alanlar İle Çakıştığı Yerlerde Uygulanacak Esaslara İlişkin Protokol (<https://tvk.csb.gov.tr/sss/dogal-sit>) ve ilke kararları çerçevesinde çözümlendiği görülmektedir.

2.3. Özel Nitelikli Koruma Alanı

Özel Çevre Koruma Bölgesi - Mevcut tanım: Bakanlar Kurulu, ülkeler ve dünya ölçeklerinde ekolojik önemi bulunan çevre bozulma ve kirlenmelerine duyarlı alanları, tabii güzelliklerin gelecek nesillere ulaşmasını güvence altına alabilmek üzere gereken düzenlemelerin yapılması amacı ile "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak tespit ve ilan etmeye, bu kesimlerde uygulanacak kullanma ve koruma esaslarıyla plan ve projelerin hangi bakanlık tarafından hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye yetkilidir.

Özel çevre koruma bölgesi şeklinde ilan edilmiş olan bölgeler; çevreyi bozulma ve kirlenmelere karşı korumak, bu bölgelerin tarihi değer ve doğal güzelliklerinin gelecek kuşaklara bırakılmasını güvence altına alabilmek amacıyla oluşturulan bölgelerdir (RG, Çevre Kanunu). Önerilen tanım: Ulusal veya uluslararası nadir bulunan doğal, tarihsel, kültürel, arkeolojik ve antropolojik kaynak değerlerine veya özelliklere sahip, taraf olunan uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler gereği mutlak suretle korunması gereken alanlardır.

Milli Park - Mevcut tanım: Bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası nadir bulunan tabii, kültürel kaynak değerleriyle dinlenme, koruma ve turizm alanlarına sahip olan tabiat parçalarıdır (RG, 2873 sayılı Milli

Parklar Kanunu). Önerilen tanım: Ulusal veya uluslararası nadir bulunan doğal, tarihsel, kültürel, arkeolojik ve antropolojik kaynak değerlerine veya özelliklere sahip alanlar ile önemli tarihsel olayların yaşandığı yerler olup, taraf olunan uluslararası sözleşmelerde belirtilen alanlardan ayrı olarak bilimsel araştırmalar dışında herhangi bir faaliyete izin verilmeyen ve mutlak suretle korunması gerekli alanlardır.

Sit - Mevcut tanım: Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin ekonomik, sosyal, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları önemli tarih hadiselerinin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır (RG, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu). Önerilen tanım: “Milli Park” veya “Özel Nitelikli Koruma Alanı” olarak ilan edilmeyen, ancak; ulusal veya uluslararası tarihsel, kültürel, arkeolojik, antropolojik veya geçmiş dönemlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kentsel kaynak değerlerine sahip alanlar olup, sürdürülebilirlik çerçevesinde koruma-kullanma dengesi içerisinde korunması gerekli alanlardır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye; insanlığın ortak kültürel, tarihsel ve doğal varlıklar bağlamında çok az ülkenin sahip olmuş olduğu bir coğrafyanın üstündedir. Bu durum önemli sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Ülkemizde uluslararası ve ulusal kaynak değerlerine sahip korunması gerekli doğal ve kültürel mirasın veya varlıkların bulunduğu bu alanlar ile ilgili birden çok yasal düzenleme yapılmış ve birden çok uluslararası sözleşmeye de taraf olunmuştur. Bu doğrultuda; korunan alanlara yönelik uygulamalarda bir alan eş zamanlı olarak birden çok yasa dayanak alınarak korunan alan olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Yani, bu alanlar birden çok koruma statüsüne sahip olabilmektedir. Pamukkale, Kekova, Uzungöl, Nemrut Dağı, Troia bu duruma örnek verilebilir. Hal böyle olunca, farklı amaçlara yönelik olarak koruma altına alınarak korunan alan olarak belirlenen bu alanların yönetiminde kaotik bir ortamın olması ve sorunların yaşanması olasıdır. Bu sorunların çözümlenmesi amacıyla İstanbul Tarihi Alanları, Çanakkale Savaşları ve Gelibolu Tarihi Alanları ve Nevşehir-Kapadokya için “Alan Başkanlıkları” ihdas edilmiştir.

Doğal ve kültürel mirasın veya varlıkların bulunduğu bu alanların bir bütün olduğu ve bu bütünlük içerisinde korunması gerektiği düşüncesinden hareketle, birden fazla koruma statüsüne sahip bu alanların kaynak değerleri dikkate alınarak yeniden sınıflandırılması ve bütüncül bir yaklaşım içinde değerlendirilmesi, yeni bir mevzuat düzenlemesine konu edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu çalışma kapsamında; “Milli Park”, “Özel Nitelikli Koruma Alanı” ve “Sit” tanımlarına özel önem atfedilerek, bu tanımların ulusal veya uluslararası düzeyde özellik arz eden ve özenle korunması gerekli alanlar için kullanılması önerilmektedir. Sonuç olarak; özenle korunması gereken korunan alanlar ile uluslararası sözleşmelere konu olan alanların bilimsel ve uluslararası kriterler doğrultusunda; tabiat parkı, tabiat koruma alanı, ören yeri, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi, orman, mera, sulak alan gibi diğer korunan alanlardan ayrıştırılarak, koruma-kullanma dengesi çerçevesinde mevcut koruma statülerinin sadeleştirilmesi ve bu alanların yeni bir yasa kapsamında değerlendirilmesinin koruma açısından önemli yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Berndt, T. J. (2002). Friendship quality and social development. *Current Directions in Psychological Science*, 11, 7-10.
- Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2021). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü. 02.08.2021 tarihinde <https://tvk.csb.gov.tr/sss/dogal-sit> adresinden erişildi.
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2003). Environmental Resources Management&Med Consult, nihai strateji: biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımı ve doğa koruma için yasal çerçevenin akılcı hale getirilmesi. *Türkiye Sonuç Raporu*. Ankara.
- Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli (2013). Vizyon ve Öngörü Raporu, Ankara, ss 7.
- Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A., Harlow, T., & Bach, J. S. (1993). There's more to self-esteem than whether it is high or low: The importance of stability of self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1190-1204.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (KVMGM) (2021). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. 15.06.2021 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr> adresinden erişildi.
- Mevzuat Bilgi Sistemi (MBS) (2021). T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. 18.06.2021 tarihinde <https://mevzuat.gov.tr> adresinden erişildi.
- Sönmez, K. (2005). Doğal ve kültürel varlıklar yönetimi ve koruma politikaları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı & Dünya Bankası, Türkiye Toplumsal Gelişim ve Kültür Mirası Projesi. (2002). Pamukkale Sit Alanı Yönetim & Sunum Planı, Final Raporu, Ankara, ss 53-55.
- T.C. Kültür Bakanlığı (1996). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları. Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı (1996). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı. Ankara.
- T.C. Resmî Gazete, 11.08.1983. Çevre Kanunu. Sayı: 18132.
- T.C. Resmî Gazete, 25.12.2014. Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği, Sayı: 29186.
- T.C. Resmî Gazete, 27.11.2015. Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Sayı: 26006.
- T.C. Resmî Gazete, 29.06.2011. Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevlerine Dair Kanun Hükmünde Kararname, Sayı: 27984.
- T.C. Resmî Gazete. 08.08.1999. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun. Sayı: 23780.
- T.C. Resmî Gazete. 11.08.1983. Milli Parklar Kanunu. Sayı: 18132.
- T.C. Resmî Gazete. 12.03.1982. Turizmi Teşvik Kanunu. Sayı: 17635.
- T.C. Resmî Gazete. 14.02.1983. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme. Sayı: 17959.
- T.C. Resmî Gazete. 21.07.1983. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. Sayı: 18113
- Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TVKGM) (2021). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü. 15.07.2021 tarihinde <https://tvk.csb.gov.tr> adresinden erişildi.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB) (2021). T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. 10.07.2021 tarihinde <https://kvmgm.ktb.gov.tr> adresinden erişildi.
- Tarihi Kentler Birliği (TKB) (2021). Tarihi Kentler Birliğinin 2863 Sayılı Koruma Yasasında Değişiklik için Bakanlık Çalışması Hakkındaki Görüş ve Önerileri. 26.12.2020 tarihinde www.tarihikentlerbirligi.org adresinden erişildi.
- Teftiş Kurulu Başkanlığı (TKB) (2021). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. 15.06.2021 tarihinde <https://tvk.csb.gov.tr> adresinden erişildi.
- Wegener, D. T., & Petty, R. E. (1994). Mood management across affective states: The hedonic contingency hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 1034-1048.